

نقش عوامل اقتصادی- اجتماعی در موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران

یوسف حجازی^۱

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی میزان تأثیر تحصیلات و شغل والدین، منشاء روستائی داشتن و شغل کشاورزی پدران بعنوان تبار اجتماعی بر موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران است. شاخصهای موفقیت تحصیلی دانشجویان عبارتند از: معدل دیپلم، معدل لیسانس، قبولی در کارشناسی ارشد و عملکرد تحصیلی (میانگین نمرات کل، تعداد واحدهای مردودی و ترمهای مشروطی) در نظر گرفته شده و عملکرد شغلی بر اساس نظرسنجی از کارفرمایان صورت گرفته است.

داده‌های مورد نیاز از طریق ارسال پرسشنامه برای کلیه فارغ‌التحصیلان گردآوری گردیده است. بدین ترتیب ۶۵۵ پرسشنامه از فارغ‌التحصیلان و ۵۱۳ پرسشنامه از کارفرمایان جمع‌آوری شد. نتایج حاصل از رگرسیون نشان داد که بین تحصیلات مادر با t محاسبه شده $۲/۲۵۸$ با موفقیت تحصیلی (معدل دیپلم) و تحصیلات پدر با t محاسبه شده $۲/۳۵۹$ با موفقیت تحصیلی (معدل لیسانس) رابطه معنی داری وجود دارد. رابطه خاستگاه سکونتی (منشاء روستائی داشتن) و شغل کشاورزی پدران با موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی تأیید نشد. ضمناً هیچیک از سازه‌های تبار اجتماعی با عملکرد شغلی رابطه معنی داری نشان نداد.

بنابراین فرض اینکه چنانچه دانشجویان کشاورزی از بین افرادی که سابقه زندگی و یا آشنایی با روستا و کار کشاورزی داشته باشند در تحصیل و حرفه کشاورزی موفق‌ترند درست نیست. این تحقیق نشان داد که تفاوت معنی داری بین محل تولد دانشجویان (روستا، شهر، مرکز استان و تهران) از نظر عملکرد شغلی و موفقیت تحصیلی وجود ندارد.

واژگان کلیدی: موفقیت تحصیلی، عملکرد شغلی، تبار اجتماعی، دانشجویان کشاورزی، منشاء روستائی، معدل دیپلم، معدل لیسانس، وضعیت اقتصادی اجتماعی

مقدمه

در مطالعات تربیتی همواره ارتباط معنی داری بین عوامل موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی با زمینه‌های خانوادگی یافت شده است. بر طبق این مطالعات عواملی چون شغل و تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی، کیفیت مسکن بر موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی تأثیر می‌گذارند. به عبارت دیگر میانگین نمرات دروس و بطور کلی وضعیت تحصیلی فرزندان خانواده‌های مختلف از نظر طبقات اجتماعی - اقتصادی متفاوت است (کرنلیوس ۱۹۸۷). یافته‌ها نشان می‌دهد که موفقیت تحصیلی کسانی که والدین آنها در شهر متولد شده‌اند با آنهایی که در روستا متولد شده‌اند یکسان نیست (رابینسون ۱۹۷۹). همچنین مطالعات مختلف نشان داده است که طبقه اجتماعی افراد تا اندازه زیادی ارزشها، نگرشها، اولویتها و انتخابهای افراد را از نظر رشته تحصیلی و شغل تحت تأثیر قرار می‌دهد (شمسیا ۱۳۷۱). با قبول این فرضیات به اهمیت متغیر زمینه خانوادگی در ارزش گذاریها، علائق و اولویتها و انتخابهای افراد و نقش عواملی چون تحصیلات والدین، شغل والدین و خاستگاه سکونتی در موفقیت تحصیلی واقف می‌شویم.

در دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران با دانشجویان دارای خصوصیات خانوادگی و منشأ اجتماعی - اقتصادی مختلفی روبرو هستیم. هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر برخی از این شاخصها با موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی است. همچنین در این تحقیق تأثیر شاخصهای فوق با عملکرد شغلی همان دانشجویان بررسی خواهد شد. به علاوه نظر بر این است مشخص گردد که از این شاخصهای انتخاب شده کدامیک بیشتر می‌تواند موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی دانشجویان کشاورزی را پیش بینی نماید.

شاخصهایی را که محققان تعلیم و تربیت برای تعیین منشأ اجتماعی یا تبار اجتماعی (صفوی ۱۳۷۵) به کار برده‌اند، میزان درآمد، تحصیلات و شغل والدین است (محسنی ۱۳۷۹). در این تحقیق علاوه بر شاخصهای فوق، خاستگاه سکونتی و کشاورزی شغل پدر مدنظر قرار گرفته است.

مروری بر تحقیقات انجام شده

فولر (۱۹۸۲) با بیش از ۶۰ نوع مطالعه در کشورهای جهان سوم مدارکی ارائه داده است که نشان

داده است محیط آموزش و عوامل مربوط به آن مستثلاً از زمینه خانوادگی در موفقیت تحصیلی یادگیرندگان کشورهای جهان سوم تأثیر زیادی دارد، در حالی که عوامل مربوط به خانواده و وضعیت اقتصادی-اجتماعی آن بیشتر از محیط آموزشی در پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان کشورهای توسعه یافته صنعتی مؤثر است. در همین رابطه دلامینی (۱۹۹۵) در کشور سوئیس بعنوان یک کشور توسعه یافته اروپائی نشان می‌دهد که در بین ۱۱ متغیر هیچیک از عوامل خانوادگی در موفقیت تحصیلی بطور معنی‌داری مؤثر نبوده است. در این خصوص باید اشاره نمود که مطالعات زیادی در ایران نشان داده است که سواد پدر به طور اخص بهترین معیار تعیین کننده محیط فرهنگی و اجتماعی خانواده است و می‌تواند مستقیم یا غیر مستقیم بر تواناییهای ذهنی فرزندان اثر بگذارد. تحصیلات والدین به طرق گوناگون می‌تواند به غنی‌سازی محیط خانواده در زمینه‌های نظیر گسترش فعالیت‌های فرهنگی در خانواده، ایجاد رقابت برای موفقیت تحصیلی فرزندان کمک نماید. همچنین اثرات غیرمستقیم تحصیلات والدین بسیار گسترده است.

به بیان دیگر سطح تحصیلات والدین می‌تواند بر ارزشها و رفتار فرزندان تأثیر بگذارد (مهیار ۱۹۷۲). مطالعاتی که توسط انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی^۱ در فاصله سالهای ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ میلادی اجراء گردیده مدارکی ارائه می‌دهد که بین دانش‌آموزان ایران و دانش‌آموزان سایر کشورهای صنعتی و یا توسعه یافته از ابعاد مختلف فرهنگی و اجتماعی با عواملی که در موفقیت تحصیلی رابطه مثبت دارند تفاوت چشمگیری وجود دارد.

بعنوان مثال تحصیلات والدین در پائین و فرزندان آنها دسترسی کمتری به امکانات آموزشی و تحصیلی در منزل نظیر داشتن میز تحریر، تعداد کتاب در منزل، فرهنگ لغات و کامپیوتر از کشورهای توسعه یافته دارند. این گزارش حاکی است ایران در بین ۲۹ کشور از نظر تأثیر عوامل آموزش و خانواده در موفقیت دروس ریاضی و علوم، رتبه ۲۴ را بدست آورده است (کیامنش و نوری ۱۳۷۶). در مورد تأثیر محیط خانواده بر موفقیت تحصیلی لاکهید و ورسپور بیان می‌نمایند که از اوایل قرن بیستم در کشور فیلیپین سطح تحصیلات و حرفه والدین به نسبت زیادی در میزان موفقیت تحصیلی

فرزندان اثر گذارده است. در کشورهای اندونزی، نپال و برزیل بازنگری نتایج ۲۸ مطالعه نشان می‌دهد که با توجه به طبقه اجتماعی می‌توان میزان پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کرد (علیزاده و سجادیه ۱۳۷۱). ساخاروپولوس و وودهال (۱۹۷۹) نشان داده‌اند که میزان تحصیلات والدین می‌تواند عاملی مهم و تعیین کننده در گرایش تحصیلی و جهت‌گیری اجتماعی فرزندان باشد.

یکی از علل اجتماعی تفاوت معنی‌دار بین موفقیت تحصیلی در طبقات بالا و پائین اجتماعی این است که خانواده‌های طبقه اجتماعی بالا نگرش مطلوب‌تری نسبت به تحصیلات دارند (انلی و همکاران ۱۹۹۱). در برخی از تحقیقات رابطه معنی‌داری بین شغل پدر و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در تمام سطوح تحصیلی به استثنای آموزش عالی نشان داده شده است (همان منبع).

خیر (۱۳۷۶) در تحقیق خود نتیجه‌گیری می‌نماید که از بین متغیر شغل پدر و تحصیلات مادر، شغل پدر و سپس تحصیلات مادر بهترین متغیر پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی است. در صورتی که در مقطع دبیرستان بهترین متغیر پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی والدین در مقاطع مختلف تحصیلی تأثیرات گوناگون دارد.

صدرائی (۱۳۷۱) در تحقیق خود نشان داده است که موفقیت تحصیلی در درجه اول با سواد مادر، سپس با اندازه خانوار و وضعیت اقتصادی خانواده همبستگی مثبت دارد. بطور کلی هر چه وضع اقتصادی خانواده بهتر و والدین از لحاظ تحصیل و شغل و پایگاه اجتماعی در سطح بالاتری باشند موفقیت تحصیلی فرزندان بیشتر است. بازرگان (۱۳۷۳) در تحقیق خود در دانشگاه تهران نتیجه‌گیری می‌نماید که منشأ دو سوم از دانشجویان متعلق به خانواده‌های مربوط به حرفه‌های آزاد، متخصصان و کم‌تخصصان است. نسبت دانشجویان متعلق به خانواده کارگران و کشاورزان ۱۱ درصد از کل دانشجویان دانشگاه تهران سطح تحصیلات پدر برحسب رشته‌های تحصیلی متفاوت است.

برای دانشجویان رشته‌های علوم انسانی سطح تحصیلات پدر در پائین‌ترین سطح قرار دارد. در حالی که برای دانشجویان علوم پایه و مهندسی سطح تحصیلات پدر بالاتر از رشته‌های دیگر است. این تحقیق نشان داده است که تفاوت قابل ملاحظه‌ای میان رشته‌های مختلف از نظر سطح تحصیلات عالی پدر دانشجویان وجود دارد. این تفاوت میان رشته‌های علوم پایه و مهندسی تفاوت قابل ملاحظه‌ای نیست. همچنین سطح تحصیلات مادر بالاتر از سطح تحصیلات پدر است. این تفاوت در

رشته‌های علوم پایه و مهندسی و نیز کشاورزی مشاهده شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین رشته تحصیلی دانشجویان با تحصیلات پدر، تحصیلات مادر و شغل پدر رابطه وجود دارد (بازرگان ۱۳۷۳).

بک و براتر (۱۹۷۹) نشان می‌دهند که نوع مهارتها و تخصصهائی که والدین دارند به نحوی در ذخائر خانواده منعکس شده، رفتار فرزندان را تحت تأثیر شدید قرار می‌دهند. به طوری که فرزندان تحت تأثیر شغل والدین و فرهنگ خانواده اقدام به انتخاب شغل یا رشته تحصیلی می‌نمایند (صدر نبوی، ۱۳۷۰). دانکل برگر و دیگران (۱۹۸۲) در تحقیقی در ۲۴ دانشگاه امریکائی در مورد تحصیل و اشتغال دانشجویان رشته کشاورزی دریافته‌اند که حدود ۶۳ درصد دانشجویانی که منشأ روستائی داشته یا اهل شهرهای کوچک بودند به تحصیل در رشته‌های کشاورزی پرداخته و پس از فراغت از تحصیل (دوره کارشناسی) تقریباً تمام آنان در کارهای کشاورزی (غیرمزرعه‌ای) به صورت تمام وقت و یا نیمه وقت اشتغال یافته‌اند (دانکل برگر و دیگران به نقل از زمانی ۱۳۷۸). بیلر ۱۹۸۷ نفوذ والدین را در انتخاب رشته تحصیلی فرزندان مؤثر تشخیص داده و نتیجه‌گیری کرده است که این تأثیر در مورد دختران و گروههای اقلیت (سیاه پوستان) برای انتخاب رشته کشاورزی کمتر است (زمانی ۱۳۷۸). اختلاف معنی‌داری بین موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلان که شغل پدرانشان کشاورزی بوده است با فارغ‌التحصیلانی که شغل پدرانشان غیر کشاورزی است بدست نیامده است. وی همچنین نشان داده است که اختلاف معنی‌داری بین موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلانی که مادرانشان شاغل بوده‌اند با فارغ‌التحصیلانی که مادرانشان خانه‌دار بوده‌اند وجود ندارد. این تحقیق اختلاف معنی‌داری را بین موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلان شهری و روستائی تأیید نکرده است.

درباره ترکیب جمعیت دانشجویی نیز مطالعات گسترده‌ای صورت گرفته است. از جمله این بررسیها می‌توان به تحقیق محسنی (۱۳۶۸) اشاره نمود. وی نشان می‌دهد که از دانشجویان رشته پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران نزدیک به ۱۵ درصد فرزندان خانواده‌های کارگر و کشاورز هستند. این نسبت در گروه دانشجویان پیراپزشکی ۲۴ درصد بوده است. بررسیها در کشور استرالیا نشان می‌دهد که ۷۵ درصد دانشجویان را فرزندان خانواده‌های مرفه تشکیل می‌دهند.

(ویلیامز ۱۹۸۷) گزارش کرده است که در انگلستان فرزندان خانواده‌هائی که از قشر کارگر ساده و

امثال آن هستند نسبت بسیار کمی را در آموزش عالی تشکیل می‌دهند. این امر بویژه در دانشگاه‌های برگزیده مشهود است (OECD ۱۹۸۷). در ژاپن به عنوان یک کشور صنعتی آسیائی پنج قشر اجتماعی - اقتصادی به وسیله دولت شناخته شده است که نسبت فرزندان خانواده‌های این پنج قشر در آموزش عالی تقریباً مساوی بوده است (همان منبع).

در آلمان نسبت فرزندان خانواده‌های قشر کارگر در دانشگاه‌های علمی - کاربردی ۲۶ درصد و در سایر دانشگاه‌های آلمان تا ۱۵ درصد افزایش داشته است (همان منبع).

روش تحقیق

این پژوهش از نظر روش دریافت اطلاعات در حوزه مطالعات میدانی و به صورت پیمایشی است.

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران به تعداد ۲۰۶۷ نفر تشکیل می‌دهد که در سالهای ۶۸ تا ۷۸ مشغول به تحصیل بوده‌اند. به علت بزرگی و گستردگی و قابل دسترس نبودن حجم آماری و همچنین تسهیل و تسریع و کاربرد بیشتر برای کلیه جامعه آماری از طریق پست پرسشنامه ارسال گردید. ظرف مدت یکسال ۶۸۹ پرسشنامه دریافت گردید که پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص جمعاً ۶۵۵ پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت که با استفاده از روش تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران نیز همسازی دارد (منصورفر ۱۳۸۰).

در این تحقیق دو پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت. در پرسشنامه اول سؤالاتی در مورد متغیرهای طبقه اجتماعی مثل تحصیلات والدین، شغل والدین و وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان و در پرسشنامه دوم که مربوط به کارفرمایان بوده است اطلاعاتی درباره مهارت و تخصص در کار، رفتار و معلومات شغلی، کمیت کار و ماهیت شغل از نظر آموزشی و پژوهشی بدست آمد. در مورد هر یک از افراد سه پرسشنامه برای کارفرما ارسال گردید و میانگین نظرات محاسبه شد و بدین ترتیب اطلاعات مربوط به عملکرد شغلی ۵۱۳ نفر از افراد جمع‌آوری گردید.

متغیرهای مورد بررسی

موضوع تحقیق شامل دو دسته از متغیرهای مستقل و وابسته است. متغیرهای مستقل را زمینه‌های اجتماعی و خانوادگی در بر می‌گیرند که شامل تحصیلات والدین، شغل والدین، خاستگاه سکونتی و کشاورزی شغل پدر است. سطح سنجش شغل والدین با توجه به اینکه مشاغل به سه دسته متخصص، نیمه متخصص و فاقد تخصص تقسیم گردیده است رتبه‌ای است. تحصیلات والدین از بیسواد تا تحصیلات دانشگاهی رتبه‌ای و خاستگاه سکونتی شامل روستا، شهر، مرکز استان و تهران نیز رتبه‌ای بوده است.

در این تحقیق نقش متغیر وابسته یکبار موفقیت تحصیلی و بار دیگر به عملکرد شغلی واگذار شده است. موفقیت تحصیلی شامل معدل دیپلم، معدل لیسانس، پیشرفت تحصیلی قبلی و پیشرفت تحصیلی بعدی نیز مطرح است. اطلاعات مزبور از طریق پرونده‌های تحصیلی دانشجویان در اداره خدمات آموزشی دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران استخراج گردید. منظور از پیشرفت تحصیلی قبلی عملکرد دانشجو در طول تحصیل در دانشکده است که از طریق میانگین نمرات در طول چهار سال تحصیلی، تعداد ترمهای مشروطی و کسر واحد تعیین گردید. بر این اساس و با استفاده از فرمول

$$Y = M_1 + \frac{1}{2}M_2 + \frac{1}{2}K$$

که در آن M_1 میانگین نمرات M_2 تعداد ترمهای مشروطی و K

تعداد کسر واحد است پیشرفت تحصیلی قبلی دانشجویان محاسبه شد. منظور از پیشرفت تحصیلی بعدی قبولی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری است. سطح سنجش متغیر میزان پیشرفت یعنی دیپلم و لیسانس، فاصله‌ای و متغیرهای تحصیلی قبلی و پیشرفت تحصیلی بعدی بصورت رتبه‌ای در نظر گرفته شده است.

عملکرد شغلی شامل رفتار و معلومات شغلی، تخصص و مهارت در کار و کیفیت کار است. به منظور تهیه پرسشنامه عملکرد شغلی پس از مطالعه فرمهای ارزشیابی مربوط به برخی از کشورها از جمله کشور پاکستان که با روش استفاده از صفات و خصیصه‌های فردی تدوین گردیده و آمیخته‌ای از چند روش و فن ارزشیابی کارکنان کشور آمریکا که شامل پنج بخش کارکردهای عمده، نیاز به پشتیبانی، فعالیتهای شغلی عوامل عملکردی و علاقه‌های شغلی استفاده گردیده است. ضمناً از فرم ارزشیابی کارکنان سازمان امور اداری و استخدامی کشور در برخی از فرمهای ارزشیابی کار استفاده

شد. عوامل اصلی که در اغلب پرسشنامه‌های ارزیابی عملکرد کارکنان مشاهده گردید عبارت بودند از اطلاعات شغلی، کیفیت کار، علاقه به کار، احساس مسئولیت، رعایت نظم و مقررات اداری. لذا با مطالعه این پرسشنامه‌ها، پرسشنامه‌ای شامل ۴ قسمت و ۳۷ سؤال درجه بندی شده تنظیم و تدوین گردید. از لحاظ ساختاری پرسشها و گزاره‌ها از نوع پاسخ- بسته است که پاسخ گزاره‌ها بر اساس مقیاس لیکرت به پنج درجه دسته بندی شده است. پایانی این سؤالات بر اساس ضریب الفای کرباخ تعیین گردیده که در مورد رفتار و معلومات شغلی ۹۵/۹۵ و در رابطه با تخصص و مهارت در کار ۹۴/۳ بوده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

بر اساس آمار بدست آمده ۲۷/۵ درصد دانشجویان در تهران و کرج و بقیه در سایر استانهای کشور اقامت داشته‌اند. بااستثنای تهران، بیشترین فراوانی دانشجویان مورد مطالعه مربوط به استانهای خراسان ۷/۶ درصد، مازندران ۶/۶ درصد، اصفهان ۶/۳ درصد سپس استان گلستان، مرکزی، خوزستان، کرمانشاه و پس از آن استانهای نظیر همدان، قزوین، گیلان، آذربایجان غربی بوده است. خاستگاه سکونتی دانشجویان مورد مطالعه قرار گرفت. حدود ۲۴/۶ درصد دانشجویان متولد روستا، ۳۱/۶ درصد شهر، ۲۱/۸ درصد مرکز استان و ۲۲ درصد متولد تهران بوده‌اند.

از حدود ۲۴/۶ درصد دانشجویانی که منشأ روستائی دارند ۱۸/۵ درصد ورودی سالهای ۶۵ تا ۶۹ و بقیه مربوط به دانشجویان ورودی سالهای ۷۰ تا ۷۴ بوده‌اند. از حدود ۳۵/۵۷ درصد نمونه مورد مطالعه که مربوط به دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ بوده ۱۰/۲۲ درصد ساکن تهران بوده‌اند. ولی در مورد دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ که حدود ۶۴/۵ درصد نمونه مورد مطالعه را تشکیل می دهد ۱۱/۵ درصد ساکن تهران بوده‌اند. بدین ترتیب دانشجویان ساکن تهران تقریباً افزایش چشمگیری داشته است. دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ که منشأ روستائی داشته‌اند ۱۸/۴۷ درصد نمونه مطالعه را تشکیل می دهند که در مورد دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ به ۶/۱ درصد تقلیل یافته است.

تحصیلات والدین یکی از شاخصهای تبار اجتماعی در این پژوهش در نظر گرفته شده است. بیش از ۴۰ درصد پدران و ۵۰ درصد مادران دانشجویان مورد مطالعه بی سوادند و یا در حد خواندن

و نوشتن سواد دارند. پدران حدود ۲۵ درصد و مادران حدود ۲۰ درصد دانشجویان مورد مطالعه دارای سطح تحصیلات دیپلم و بالاترند. دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ که پدران آنها فاقد سواد و یا سوادى در حد خواندن و نوشتن بوده‌اند خیلی کم و تا حدود $\frac{1}{3}$ تقلیل یافته است. در رابطه با مادران دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ درصد حدود ۴۰ درصد بی‌سواد بوده و یا در حد خواندن و نوشتن سواد داشته‌اند که در مقایسه با دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ با رقم حدود ۱۵ درصد تفاوت فاحشی را نشان می‌دهد. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که ۲۴/۲۶ درصد پدر دانشجویان مورد مطالعه دارای شغل آزادند. از این تعداد ۱۴/۱۹ درصد مربوط به دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ و ۱۰/۰۷ درصد مربوط به دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ و ۱۰/۰۷ درصد مربوط به دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ بوده است.

نتایج نشان می‌دهد که از ۶/۸۶ درصد پدر دانشجویان که دارای شغل کشاورزی هستند ۴/۱۲ درصد آنها مربوط به دانشجویان ورودی ۶۵ تا ۶۹ و ۲/۷۴ درصد مربوط به دانشجویان ورودی سال ۶۵ تا ۶۹ حدود ۱۳/۱۲ درصد و برای دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ حدود ۸/۲۴ درصد بوده است. پدران شاغل در آموزش و پرورش ۲۰/۱۵ درصد مربوط ورودی ۶۵ تا ۶۹ و ب ۶/۱ درصد مربوط به دانشجویان خانه‌دار بوده‌اند که ۶۰ درصد مربوط به دانشجویان ورودی ۷۰ تا ۷۴ است. از نظر ارتباط رشته تحصیلی با شغل بررسیها نشان داد که ۶/۷۱ درصد شغل دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران ارتباط خیلی کمی با رشته تحصیلی آنها دارد، ۳/۰۵ درصد ارتباط رشته تحصیلی با شغل کم، ۹/۷۷ درصد متوسط، ۱۶/۹۴ درصد زیاد و ۳۹/۸۴ درصد رشته تحصیلی دانشجویان ارتباط خیلی زیادی با شغل آنها دارد. بررسی محل اشتغال دانشجویان نشان داد ۵۵/۵۷ درصد آنها در وزارت جهاد کشاورزی، ۱۰/۵۳ درصد دانشگاه، ۳/۹۶ درصد مهندسین مشاور، ۸/۰۹ درصد سایر نهادهای دولتی و ۱۰/۵۳ درصد شغل متفرقه داشته‌اند. همچنین ۴۷/۰۳ درصد دانشجویان مورد مطالعه بین ۱-۵ سال و ۳۸/۱۶ درصد آنها بین ۶-۱۰ سال سابقه فعالیت دارند. ضمناً ۷۶/۱۸ درصد استخدام دولت، ۱۰/۳۸ درصد بخش خصوصی و ۳/۹۶ درصد شغل آزاد دارند. بطور کلی از نظر کارفرمایان حجم فعالیتها و کار مفید ۵۲/۵ درصد فارغ‌التحصیلان دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران در حد زیاد و خیلی زیاد می‌باشد. ۳۹/۵ درصد فارغ‌التحصیلان حجم فعالیتهای پژوهشی در

حد زیاد و خیلی زیاد و ۳۶/۵ درصد حجم فعالیتهای اداری - مدیریتی و ۲۶/۵ درصد حجم فعالیتهای آموزشی در حد زیاد بوده است.

موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی به عنوان یکی از متغیرهای اصلی مورد بررسی قرار گرفت. معدل دیپلم یکی از شاخصها در این رابطه انتخاب شد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که معدل ۳۶/۶ درصد دانشجویان مورد مطالعه بین ۱۰-۱۲ و کمترین مقدار یعنی ۹/۵ درصد دانشجویان دارای معدل دیپلم ۱۶-۱۸ است. حدود ۴۴/۱ درصد دانشجویان یعنی بیشترین فراوانی مربوط به دانشجویان دارای لیسانس ۱۶-۱۴ است. جهت دستیابی به نتایج دقیق‌تر معدل دیپلم و لیسانس کلیه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران از ۷۱ تا ۷۸ مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج نشان داد که در سالهای ۷۱ و ۷۴ بیشترین فراوانی مربوط به دانشجویان دارای معدل ۱۱-۱۰ بوده است. به تدریج وضعیت معدل دیپلم داوطلبان رشته کشاورزی بهبود یافته بطوری که در سالهای ۷۷ و ۷۸ بیشترین فراوانی مربوط به معدلهای ۱۸ تا ۱۹ است. از شاخصهای دیگری که برای تعیین موفقیت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت تعداد واحدهای مردودی داشته و ۷۵/۷ درصد یک ترم مشروطی داشته‌اند. یکی دیگر از شاخصهایی که برای موفقیت تحصیلی دانشجویان در این تحقیق مد نظر قرار گرفت مجموع امتیازات حاصل از معدل لیسانس، تعداد واحدهای مردودی و ترمهای مشروطی است که تحت عنوان پیشرفت تحصیلی قبلی مطرح شده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که بیشترین مقدار یعنی ۶۶/۳ درصد دانشجویان در طول تحصیل کسر واحد داشته و مشروط شده‌اند و حدود ۳/۳ دانشجویان دارای میانگین معدل دیپلم دانشجویان از سال ۶۸ تا ۷۸ حدود ۱۳/۶، معدل لیسانس ۱۴/۶، میانگین واحدهای مردودی ۶/۶۶ و میانگین تعداد ترمهای مشروطی تقریباً یک ترم بوده است. آمار بدست آمده نشان می‌دهد که حدود ۷۰ درصد فارغ‌التحصیلان از نظر رفتار و معلومات شغلی در حد مطلوب و بسیار مطلوب بوده‌اند. در مورد مهارت و تخصص در کار حدود ۶۵ درصد در حد مطلوب و بسیار مطلوب و حدود ۵۵ درصد از نظر کیفیت کار در حد مطلوب و بسیار مطلوب بوده است. جهت سنجش وابستگی متغیر وابسته به هر یک از متغیرهای رگرسیون چند متغیره بکار گرفته شد. ابتدا از روش Enter بهره‌گیری بعمل آمد. در صورت معنی دار شدن میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته با روش گام به گام ورود متغیرها در معادله رگرسیون روش Stpewise مشخص گردید.

نتایج حاصل از رگرسیون میزان تأثیر تبار اجتماعی در موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی در

جدول شماره (۱) نشان داده شده است. همانطور که مشاهده می‌گردد R محاسبه شده در ارتباط با معدل کتبی دیپلم $0/273$ برآورد گردیده که بیشترین تعداد در بین R های محاسبه شده است و این نشان دهنده میزان وابستگی متغیر وابسته (معدل دیپلم) به متغیرهای مستقل است. R_2 یا ضریب تعیین محاسبه شده برای آن نیز $0/075$ شده است که نشان می‌دهد $7/5$ درصد تغییرات معدل دیپلم به متغیرهای مستقل و $92/5$ درصد به سایر عوامل مربوط می‌شود. خطای همبستگی نیز محاسبه گردید که میزان پیش بینی معادله رگرسیون را نشان می‌دهد.

آزمون F نیز انجام گرفته که F محاسبه شده $9/158$ ، نشان می‌دهد که با $99/5$ درصد اطمینان بین متغیرهای مستقل تفاوت معنی داری وجود دارد. متغیرای که توان ورود در معادله رگرسیون را یافته تحصیلات مادر می‌باشد که t محاسبه شده $2/258$ نشان می‌دهد که با 95 درصد اطمینان این متغیر در معدل دیپلم مؤثر بوده است. β یا ضریب ورود تحصیلات مادر در معادله رگرسیون 15 درصد برآورد گردیده است.

در روش گام به گام نیز تنها متغیری که توان ورود به معادله رگرسیون را یافته تحصیلات مادر بوده است. در ارتباط با معدل لیسانس نیز تنها متغیری که توان ورود به معادله رگرسیون را یافته تحصیلات پدر بوده. در ارتباط با سایر متغیرهای وابسته موفقیت تحصیلی یعنی پیشرفت تحصیلی قبلی و پیشرفت تحصیلی بعدی هیچ یک از متغیرهای مستقل توان ورود به معادله رگرسیون را نیافته است. این امر با توجه به ضریب همبستگی چندگانه و ضریب تعیین محاسبه قابل پیش بینی بوده است.

منشأ روستائی داشتن (خاستگاه سکونتی) در پیشرفت تحصیلی و عملکرد شغلی دانشجویان نقش مؤثری نداشته است. باید توجه داشت نقش خاستگاه سکونتی در موفقیت تحصیلی دانشجویان و عملکرد شغلی در شرایطی مورد تأیید قرار نگرفت که حدود 24 درصد جامعه مورد مطالعه منشأ روستائی داشته‌اند. شغل کشاورزی پدران که نزدیک به 7 درصد جامعه مورد مطالعه را شامل می‌گردد در موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی مؤثر نشان داده نشده است. همچنین شغل مادران که بیش از 90 درصد خانه‌دار بوده‌اند موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی را تبیین نکرده است.

جدول شماره (۱) نتایج حاصل از رگرسیون میزان تأثیر تبار اجتماعی
(تحصیلات والدین، شغل والدین، کشاورزی بودن، شغل پدر، منشاء شهری و روستایی داشتن) در
موفقیت تحصیلی و عملکرد شغل

نتایج موفقیت تحصیلی عملکرد شغلی	پیشرفت تحصیلی قبلی	معدل دوره لیسانس	پیشرفت تحصیلی بعدی	رفتار و معلومات شغلی	مهارت و تخصص در کار	معدل کتبی سال چهارم
R	۰/۰۹۷	۰/۱۵۱	۰/۱۰۳	۰/۰۴۸	۰/۰۷۲	۰/۲۷۳
R-Square	۰/۰۰۹	۰/۲۳	۰/۰۱۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۷۵
Std error	۳/۸۶۲۸	۱/۴۲۰۴	۰/۵۸۱۳	۱/۸۸۸/۰	۰/۷۵۷۰	۱/۹۸۲۷
F. Sig. F	۱/۱۴۷ ۰/۳۳۴	۲/۷۴۰ ۰/۰۱۰	۱/۳۸۸ ۰/۲۲۷	۰/۲۳۵ ۰/۹۴۷	۰/۵۲۹ ۰/۷۵۸	۹/۱۵۷ ۰/۰۰۰
متغیرهای معنی دار شده	—	تحصیلات پدر	—	—	—	تحصیلات مادر
Sig.	—	۹۱/۰۰	—	—	—	۰/۰۲۴
ضریب ورود در معادله β	—	۱۵۱/۰	—	—	—	۰/۱۵۰
نتایج گام به گام	—	تحصیلات پدر	—	—	—	تحصیلات مادر
T محاسبه شده	—	۲۳۵۹	—	—	—	۲۰۲۵۸

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از رگرسیون چند گانه نشان داد که از بین سازه‌های تبار اجتماعی (تحصیلات والدین، شغل والدین، خاستگاه سکونتی یا منشاء روستائی داشتن و شغل کشاورزی پدران) تحصیلات مادر با t محاسبه شده $۲/۲۵۸$ توان ورود به معادله رگرسیون را یافته است که با ۹۵ درصد اطمینان در معدل دیپلم دانشجویان کشاورزی مؤثر است. با توجه به اهمیت و نقش مادر در آموزش فرزندان به خصوص در مقاطع متوسطه و دبیرستانی تحصیلات مادر در مورد معدل دیپلم که به عنوان یکی از شاخصهای موفقیت تحصیلی در نظر گرفته شده است وارد رگرسیون گام به گام شد. تحصیلات پدر با t محاسبه شده $۲/۳۵۹$ توان ورود به معادله رگرسیون را یافته است که با ۹۵ درصد اطمینان در معدل لیسانس دانشجویان کشاورزی که یکی دیگر از شاخصهای موفقیت تحصیلی در پژوهش حاضر است مؤثر بوده است.

نتایج حاصل از درصد تبیین موفقیت تحصیلی توسط تحصیلات والدین با نتایج تحقیقات دانش پژوه (۱۳۷۲) پاشالیح (۱۳۷۵) صدرائی (۱۳۷۱) علوی یزدی (۱۳۷۷) همخوانی دارد. تحقیقات فوق به این نتیجه رسیده‌اند که تحصیلات والدین رابطه مثبتی با موفقیت تحصیلی دارد. به عنوان مثال پاشالیح (ترجمه صالحی ۱۳۷۵) بین سطح تحصیلات پدر و موفقیت تحصیلی همبستگی $۰/۴۹$ را نشان داده است. دانش پژوه (۱۳۷۲) ارتباط بین تحصیلات پدر و مادر و پیشرفت تحصیلی فرزندان را در خانواده های مرفه شمال تهران نسبت به جنوب تهران مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل نشان داده است که ضریب همبستگی بین پدر و مادر با پیشرفت تحصیلی فرزندان در مقاطع ابتدائی و راهنمایی حدود $۰/۵۰$ و در دوره دبیرستان با تحصیلات مادر $۰/۲۳$ و با تحصیلات پدر $۰/۳۱$ بوده است. نکته قابل توجه در تحقیق حاضر، تحصیلات مادر است که در دوره دبیرستان سهم معنی داری را در پیش بینی موفقیت تحصیلی به خود اختصاص داده است. در حالی که در تحصیلات دانشگاهی فرزندان، نقش خود را به تحصیلات پدر واگذار نموده است.

توضیح احتمالی که می توان برای تحصیلات مادر به عنوان یکی از سازه های تبار اجتماعی در موفقیت تحصیلی در دوره دبیرستان داشت این است که وظیفه کمک به انجام تکالیف درسی فرزندان در سطوح قبل از دانشگاه ممکن است به عهده مادران باشد و مادران تحصیل کرده تا این سطح بیشتر می توانند به فرزندان خود کمک نمایند. در حالی که در سطوح بالاتر تحصیلی یعنی در دانشگاه

احتمالاً پدر تحصیل کرده بیشتر می‌تواند پاسخگوی مشکلات درسی فرزندان خود باشد. زیرا همانگونه که نشان داده شد میزان تحصیلات پدران بالاتر از میزان تحصیلات مادر است. به طور کلی از جمله عواملی که بر موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی تأثیر چشم‌گیری دارد و در این تحقیق تأیید گردیده است میزان تحصیلات والدین است. در بسیاری از تحقیقات دیگر، انیلی و شیرت ۱۹۹۱، خیرودلاسی (۱۹۹۴) رابطه معنی‌داری بین شغل پدر و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در تمام سطوح تحصیلی باستانای آموزش عالی نشان داده شده است. زمانی (۱۳۷۸) نیز در تحقیق خود پیرامون رابطه بین میزان تأثیر شغل پدر در موفقیت شغلی نتایجی مشابه تحقیق حاضر داشته است. وی اختلاف معنی‌داری را بین موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلانی که پدرانشان کشاورز بوده‌اند با فارغ‌التحصیلانی که شغل پدرانشان غیرکشاورزی بوده است گزارش نکرده است. این تحقیق همچنین نشان داده است که اختلاف معنی‌داری بین موفقیت فارغ‌التحصیلانی که مادرانشان شاغل بودند با فارغ‌التحصیلانی که مادرانشان خانه‌دار بوده‌اند وجود ندارد. همین تحقیق اختلاف معنی‌داری را بین موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلان شهری و روستایی تأیید نکرده است.

در تحقیق حاضر سایر متغیرها از جمله خاستگاه سکونتی (منشاء روستایی داشتن) و شغل والدین در موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی و همچنین تمامی سازه‌های مربوط به تبار اجتماعی در عملکرد شغلی آنها تأثیر نداشته و هیچ یک از متغیرها توان ورود به معادله رگرسیون را نیافته است. این نتایج با نتایج تحقیقات داین ۱۹۸۸، فولر ۱۹۸۷، مالری و سامر ۱۹۸۶، خیر ۱۳۷۶، دانکل برگر ۱۹۸۲ هماهنگ نیست. مالری و سامر ۱۹۸۶ در تحقیقات خود نتیجه گرفته‌اند که روستایی بودن دانشجویان دید مثبت‌تری را نسبت به مشاغل کشاورزی ایجاد کرده ترسیم نموده و موجب گردیده تا آنان در مقایسه با دانشجویان شهری تمایل بیشتری برای ورود به مشاغل کشاورزی از خود نشان دهند. دانکل برگر (۱۹۸۲) نشان داده است که حدود ۶۳ درصد دانشجویانی که منشاء روستایی داشته‌اند یا اهل شهرهای کوچک بودند به تحصیل در رشته کشاورزی پرداخته‌اند.

بهر حال اگر چه در این تحقیق منشاء روستایی داشتن و یا شغل کشاورزی پدران در موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی تأیید نگردید ولی این افراد بهترین کسانی هستند که واجد شرایط‌اند کسب دانش کشاورزی‌اند که باید در برنامه‌ریزی آموزش برای آنها اولویت خاص در نظر گرفته شود.

چنانچه بپذیریم سابقه اشتغال در کشاورزی موجب تجربه عملی است و وجود تجارب عملی عامل محرک در طرح مسائل و مشکلات بوده و ذهن را برای پذیرش راه‌حلها، ابتکارات و ابداعات در روشهای نو آماده می‌سازد. در این مورد فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش کشاورزی باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند. در بررسی که در بین دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران بین سالهای ۶۷ تا ۷۸ بعمل آمده تنها حدود ۰/۳ درصد از این فارغ‌التحصیلان جذب دانشکده کشاورزی شده‌اند.

مآخذ

- بازرگان، عباس (۱۳۷۳)، برابری فرصتها در آموزش عالی: تصویری از دانشگاه تهران، مجله روانشناس و علوم تربیتی دانشگاه تهران، ص ۶۷ - ۵۷
- پاشالیچ، آویله ()، محیط خانواده و عملکردهای تحصیلی فرزندان، ترجمه محمد صادق صالحی ۱۳۷۵، ماهنامه آموزش و تربیتی پیوند، شماره ۱۹۹، ص ۳۴-۴۱
- خیر، محمد (۱۳۷۶)، بررسی رابطه برخی از شاخص‌های طبقه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در گروهی از دانش‌آموزان سال اول دبیرستان نظام جدید، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره دوم، ص ۷۶-۱۱۲.
- دانش‌پژوه، زهرا (۱۳۷۲)، ویژگیهای دانش‌آموزان ممتاز مسابقات علمی و عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی آنان، شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش تهران
- ساخارو پولوس، جرج و وودهال، موردین (۱۹۷۹)، آموزش برای توسعه و تحلیلی از گزینشهای سرمایه‌گذاری، ترجمه پریدخت وحیدی و حمید سهرابی، ۱۳۷۰، تهران سازمان برنامه و بودجه.
- شمسیان، داوود (۱۳۷۱)، بررسی سلسله مراتب ارزشهای نوجوانان دختر و پسر شهر تهران، خلاصه مقالات سومین سمپوزیوم جایگاه تربیت نوجوانان در آموزش و پرورش، معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش، ص ۶۱-۶۳.
- صفوی، امان‌الله (۱۳۷۵)، واژگان علوم انسانی، مؤسسه نشر کلمه.
- صدر نبوی، رامپور (۱۳۷۰)، چندگفتار در جامعه‌شناسی کار و شغل با تکیه بر کار زن در خانه و بنگاه، مشهد. ص ۹۷-۹۸.
- علوی یزدی، محمد تقی (۱۳۷۷)، تحلیلی از چگونگی ادامه تحصیل دانش‌آموزان معدل ۲۰ استان یزد، فصلنامه تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش، شماره ۳ و ۴، ص ۷۱-۶۱
- کیامنش، علیرضا و نوری، رحمان (۱۳۷۶)، سومین مطالعه بین‌المللی ریاضیات و علوم TIMSS، ریاضیات در دوره ابتدائی، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش ص ۱۲۰.